

<https://doi.org/10.15407/ukrmova2020.04.072>

УДК 811.161.2'373.21

О.В. ІВАНЕНКО, кандидат філологічних наук,
науковий співробітник відділу історії української мови та ономастики,
Інститут української мови НАН України
вул. Грушевського, 4, м. Київ, 01001
E-mail: skifetym@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-6553-4909>

ІЗ ТОПОНІМІЇ ТАВРІЙСЬКОГО ПІВОСТРОВА. ПЕРЕКОП — АРМЯНСЬК

У статті досліджено історію і походження назв двох пов'язаних між собою населених пунктів Криму: сучасного Армянська та його безпосереднього попередника — міста-фортеці Перекопа, у давніх назвах якого простежується семантична наступність за ознакою 'рів'. Старі назви Армянська — Армянський Базар, Новий Базар дають підстави відновити назву посаду навколо Перекопа.

Ключові слова: історія, ономастика, ойконімія, семантична реконструкція, порівняльно-історичне мовознавство.

Власні назви — невід'ємна частина лексичної системи кожної мови, що вбирає в себе спадок інших мов і культур, відображаючи ті історичні події та етнокультурні процеси, які відбуваються в житті її носіїв.

Одна за одною накочують хвилі етнічних міграцій і завоювань, накриваючи іноді величезні простори. З'являються і зникають народи, змінюючи один одного чи, навпаки, мирно уживаючись між собою упродовж багатьох віків. З'являються і зникають мови. Проте залишаються назви, які часом демонструють приклади дивовижної стійкості до всіх суспільно-політичних змін у житті спільнот, що населяють ті чи ті землі, часто зберігаючи свою внутрішню форму, коли, за влучним висловом В.М. Топорова, семантична типологія виявляється «настільки стійкою, що семантична структура переживає навіть повну зміну мов» [7: 4].

Подібних випадків історія, сучасна й стародавня, знає чимало. Один із них — Північне Надчорномор'я, де, наче в скіфському тиглі, сплавлялися індоарії-таври й іранці-скіфи, греки й латиняни, готи, вірмени,

слов'яни, татари, євреї, німці... На цій території засвідчено безліч прикладів, коли географічні назви, передусім назви поселень, досить послідовно відбивають процеси зазначеної мовної взаємодії.

У статті ми зібрали й спробували упорядкувати дані з історії двох тісно пов'язаних між собою населених пунктів — села **Переко́па** (тепер — північніше зруйнованого 1920 р. міста) — одного з небагатьох поселень, слов'янська назва якого (поряд із *Корчевом*, *Корсунем* і *Сурожем*¹) засвідчена в Криму здавна, і **Армянська** (обидва — у Красноперекопському р-ні АР Крим)². Історія їхня відповідним чином відбита в назвах, які потребують нових і докладних лінгвістичних коментарів.

Обидва поселення розташовані на Перекопському перешийку, через який від Каркінітської затоки до Сиваша проходять рів та вал завдовжки 8 км та завширшки 40 — 45 м. Первісно *Перекоп* відомий від I ст. н. е. як **Τάφρος**, **Taphrae** (під цими назвами його згадують принаймні до початку XVIII ст.), а від XVII ст. — як **Ор**, **Ор-Агзи**, **Ор-Капі**, **Ферах-Керман** — єдине місце сухопутного зв'язку між кримським півостровом та материком, за 5 верст від якого у XVII ст. містився перевалочний торговий пункт, де чумаки міняли різноманітний крам на сіль. Стояв він на т. зв. Чумацькому шляху, куди в 30-х рр. XVIII ст. переселилася значна частина жителів Перекопа, переважно вірмени та греки. Приблизно тоді ж і з'являються дві назви нового міста (нині *Армянська*) — **Єні-Базар** і **Армянський Базар** [3: 473].

Зауважимо, що самé давнє місто *Τάφρος* / *Taphrae*, яке вперше згадано доволі пізно — у I пол. I ст. н. е., бере свою назву від однойменного рову (як важливого географічного об'єкта на перешийку), засвідченого ще у V ст. до н. е. в Геродота (Hude 1908 IV: 3; Геродот 1982: 99):

‘3. ἐκ τούτων δὴ ὧν σφι τῶν δούλων καὶ τῶν γυναικῶν ἐπετράφη νεότης, οἱ ἐπέιτε ἔμαθον τὴν σφετέρην γένεσιν, ἠντιοῦντο αὐτοῖσι κατιοῦσι ἐκ τῶν Μήδων. καὶ πρῶτα μὲν τὴν χώραν ἀπετάμοντο, τάφρον ὀρυζάμενοι εὐρέαν κατατείνουσιν ἐκ τῶν Ταυρικῶν ὀρέων ἐς τὴν Μαίητιν λίμνην, τῇ πέρ ἐστι μεγίστη’ — ‘3. I ось діти [скіфів. — *О. І.*], що народилися від цих-таки їхніх рабів і дружин, досягли юнацького віку. Дізнавшись про обставини свого народження, вони замислили зчинити спротив тим, хто вертався з країни мідійців. I всього наперед відрізали вони країну, викопавши широкий *рів*, що розтягнувся від Таврських гір до Меотійського озера, в тім самім місці, де найширше воно’.

Наведене свідчення Геродота цікаве своєю опосередкованою вказівкою на те, що укріплення *Тафрос* існувало не пізніше від V ст. до н. е., тобто могло виникнути задовго до його першої згадки в Геродота. Проте в тому місці, де локалізовано згаданий рів, *Таврських* (gesp. *Таврійських*) *гір*, про які пише історик, немає. П. Паллас, один із перших дослідників Криму, так характеризує цю місцину: «Совершенно ровная земля простирается отъ Перекопа почти до Симферополя, гдѣ она нечувствительно

¹ Ідеться про сучасні *Керч*, *Херсонес* і *Судак*.

² У минулому — *Єні-Базар*, *Армянський Базар*.

возвышается чрезъ всю ширину, между Сивашемъ и Тарханскимъ кутомъ, то есть, тѣмъ угломъ земли, которой выдался на Западъ полуострова» [5: 47].

В іншій своїй роботі П. Паллас дає важливе зауваження щодо характеру рову, який мав бути заповнений водою і в такий спосіб міг слугувати важливим шляхом сполучення між східним і західним узбережжями Таврики: «Оскільки увесь Кримський півострів з'єднаний з материком лише Перекопським перешийком, то вельми ймовірно, що Крим із його підвищеною частиною був островом, коли рівень Чорного моря стояв вище, як про те свідчать давні письменники» [6: 21].

Відповідно, єдиним географічним об'єктом у цій місцевості, назву якого за співзвучністю можна було б сплутати з *Таврійськими горами*, — Ταῦρος, Ὄρη Ταύρου (букв. *Гори Тавра*)³, була назва укріплення Τάφρος або ж сам рів, який уже тоді мали б називати Τάφρος. При цьому контекст повідомлення Геродота не дає жодних підстав розглядати слово τάφρον (Р. од.) як власну назву. Отже, тут ми маємо справу або з неточними відомостями Геродотових джерел (що ймовірніше), або ж із помилкою самого батька історії.

Із пізніших історичних свідчень дізнаємося, що із часом рів «занепадає» і вже до Х ст. стає цілком прохідною місцевістю: «Ἐκ δὲ τῶν πολλῶν ἐτῶν κατεχρώσθη ἢ αὐτὴ σοῦδα καὶ εἰς δάσος ἐγένετο πολὺ, καὶ οὐκ εἰσὶν ἐν αὐτῷ πληρὴ δύο ὁδοί, ἐν αἷς οἱ Πατζινακῖται διέρχονται πρὸς τε Χερσῶνα καὶ Βόσπορον καὶ τὰ κλίματα» — «І оскільки літ багато сплигло, канал цей засипався й перетворився на густий ліс, і є через нього лише два шляхи, якими пачинакити проходять до Херсона, Боспору й Кліматів» (КБ: 175). На географічних картах цей рів (під різними назвами) позначали принаймні від XV до початку XVIII ст.

Проте основний предмет нашої уваги — історична доля самих поселень та їхніх назв, безпосередній аналіз яких подаємо нижче.

ТАФРОС / ТАФРАЕ. Давнє місто засвідчене в історичних документах від I ст. н. е.:

43 р. н. е. у «*Horographia*» Помпонія Мели: '4. <...> quod inter Paludem et sinum est *Taphrae* nominantur, sinus Carcinites. in eo urbs est Carcine, quam duo flumina Gerrhos et Hupacaris uno ostio effluentia attingunt, verum diversis fontibus et aliunde delapsa' — '4. <...> [Міщина] між Болотом і затокою зветься *Тафру*, а сама затока — Каркінітською. У ній розташований город Каркіна, який омивають дві ріки — Герр і Гіпакарес, що виливаються в море єдиним устям, але витікають які з різних джерел і з різних місць' (Подосинов, Скржинская: 52, 53).

77–78 рр. н. е. у кн. IV «*Naturalis Historia*» Плінія Старшого: '85. <...> in ora a Carcine oppida *Taphrae* in ipsis angustiis paeninsulae, mox Heraclea Cheronnesus, libertate a Romanis donatum; Megarice vocabatur antea' '85 <...> На узбе-

³ *Таврійськими* гори на Південному узбережжі майбутньої Таврики стали називати, найімовірніше, за аналогією до назви гірського хребта Ὄρη Ταύρου, розташованого на південному узбережжі півострова Μικρά Ασία (Мала Азія). Ще одна назва цього хребта — Ταῦρος (Дворецкий II: 1605). Обидва ороніми до Північного Надчорномор'я перенесли грецькі малоазійські колоністи.

режжі [починаючи] від Каркіни [знаходяться] город⁴: *Тафри* на самому перешийку півострова, Гераклейський Херсонес, якому римляни дарували свободу; раніше звався він Мегарським' (там само: 172, 173).

Далі у тому ж джерелі: '87. <...> per Maeotim autem ab extremo Isthmo, qui locus *Taphrae* vocatur, ad os Bospori CCLX longitudo colligit' — '87. <...> через Меотиду від кінця перешийка, яке місце зветься *Тафри*, до устя Боспору відстань становить 260 миль' (там само).

'88. A *Taphris* per continentem introrsus tenent <...>' — '88. Від *Тафр* [територію] всередині материка обіймають <...>' (там само: 174, 175).

≈ 155 р. н. е.: *Τάφρος* (Птолемаїος: III / 6, 5).

1478 [поселення і рів] *Taphros* (Ptolemy).

1513 [поселення і рів] *Taphros* (Waldseemüller).

1595 *Przecop* Olim *F.[ossa] Tafre* (Merkator 1595 a) — Перекоп, колишній рів *Tafre*.

1624 *Taphre* (Ortelius).

1720 *Or, Taphrae, Peregop* (Homann)⁵.

Ойконіми д.-гр. одн. **Τάφρος**, лат. мн. **Taphrae** походять від назви рову *Τάφρος*, мотивованої онімізованим апелятивом д.-гр. *τάφρος* 'рів'; пор. також *Τάφρος* — поселення в Мессенії (Дворецкий: I, 1606), а сама назва *Τάφρος* — «...відгомін розказаної Геродотом легенди про рів, виритий на Перекопському перешийку рабами скіфів, що пішли в похід до Малої Азії» (Подосинов, Скржинская: 112).

Множинна форма ойконіма лат. *Taphrae* 'рови' може бути непрямим свідченням того, що в давній Тавриці ровів було кілька. Виникла ж вона внаслідок сплутування Плінієм Старшим в тексті відомостей про Крим і Таманський півострів: на Перекопському і Акмонайському перешийках (Керченський півострів) існували відповідні укріплення [зокрема, т. зв. Кіммерійський вал. — *О. І.*] [4: 62].

ПЕРЕКОП. Назва в різних варіантах (а також у похідних прикметниках) простежується за пам'ятками від кінця XV ст.:

1496 <...> и всказаль еси до насъ: Што царь Мендли Герей *Перекопскій* и Стефанъ воевода волжскій съ тобою въ любви (ССУМ II: 137).

1499 <...> бо послали есмо нашего посла до Мендли Кгерее, цара *Перекопского* <...> (там само).

1507 *Precopiensis* (Кузан) — *Перекопський*.

1552 *Precop* (Munster).

1576 за *Перекопомъ* (Лашков 1895: 104).

1587 в' *Перекопи*; в' *Перекопъ* (Лашков 1891: 50–51).

1595 *Prsecop* (Merkator 1595).

1633 *Przecop* (Massa).

⁴ У латинському оригіналі — *oppidum* 'укріплене місце', яке в контексті повідомлення рівнозначне лат. *urbs* 'обгороджене місце' = д.-р. *городъ*.

⁵ На цій карті уперше замість лат. *Fossa* (як на картах попередніх років різних авторів) бачимо його російський переклад *Rov*, проте — у латинській транслітерації.

1635 *Perecop* (Hondius).

1660 les Tartares la nommément Or, & les Polonnois la nommément *Perecop*, c'est à dire, en nostre langue terre fossloyée, c'est pourquoy les Geographes appellent cette paitie de la Tartarie, *Tartaria Perecopensis* — Татари називають його *Op* (*Or*), а поляки — *Перекоп* (*Perecop*), тобто нашою мовою «перекопана земля». Ось чому географи називають цю частину Татариї *Tartaria Perecopensis* (Боплан: 206–207).

1667 которих зостріл хан з ордами у Перекопу (Самовидець: 102).

1680 *Przekop* Ol. f. *Taphre* (Schenk, Valk) — *Перекоп*, раніше рів *Taphre*.

1684 поселення *Prècop* із позначенням рову як *Fossa* (Rossi, Vignola).

1688 ку Перекопу и под городки турецкіе; никуда *от* Перекопу не отходилъ (УІМ: 79).

1689 И <...> потягли, простуючи ку *Перекопу* мимо Січ; и хан пойдол до *Перекопу*; на Тройцу под *Перекоп* прийшли с полудня; И не достаючи Перекопу <...> и простовали ку Днепру (Самовидець: 148–149).

1694 А запорожское войско ходили под *Перекоп* и там над Білим морем вежу виняли и армат штук осм узяли <...> (там само: 154).

1698 и привезли в *Крымскую Перекопъ*; увезли в *Перекопъ* (Вернадский: 266).

1699 *Perecop* (Theifing).

кін. XVII ст. — поч. XVIII ст. (карта Я. Стандарта на основі карт Г. Гертиса 1613–1614 рр. з доповненнями): *Przecopi* Hodia Ora (Стандарт-Гертис) — *Перекоп*, сучасна *Ora*.

1720 Or, Taphræ, Rov, *Perecop* (Homann 1720).

1730 *Perekop* (Moll).

1730 *Prècop* (Strahlenberg).

1769 *PereKop* (Le Rouge).

1788 *Perekop* (Dezauche).

1794 Выгонная земля крѣпости *Перекопа* (Лашков 1896: 103).

1829 *Перекопъ* (Вишне夫斯基, Готьє).

Ойконім ст.-укр., ст.-рос. **Перекопъ, Перекопъ**, імовірно, давньоруська калька з попередньої латинської, а раніше — грецької назви на позначення рову, що відділяв Таврику від материка. Давньоруський, згодом — староукраїнський, староруський ойконіми *Перекопъ, Перекопъ* пов'язані з географічним терміном на зразок д.-р. *перекопъ, перекопъ* 'рів, канал': *перекопъ*, что перекопаль юрьи стольникъ, 1485 р.; савицкой островъ съ Холкавскою лукою, *перекопью*, съ бортными ухожьи, 1402 р. (Срезневский II: 908); ст.-укр. *перекопъ* 'рів, канава' (ССУМ II: 137), *прѣкопъ* 'рів, канава': ... чере(с) лоугъ на оусти перекопа та прѣкопомъ до троана, 1427 р. (там само: 273).

Засвідчені на середньовічних європейських картах назви ст.-пол. *Przeciopiensis* (букв. *Перекопський*), *Prsecop*, *Przecop*, *Przeciopi* — польські відповідники східнослов'янських *Перекопъ, Перекопъ*, які сягають лексики на зразок ст.-пол. *przekop* 'штучно створений канал, fossa', 'окіп, рів' (SP: 31, 396, 397).

ОР, ОР-АГЗИ, ОР-КАПІ й ФЕРАХ-КЕРМАН. Під цими назвами *Перекоп* засвідчений у документах від XVII ст.:

1660 les Tartares la nomm nt *Or* ... — Татари називають його *Or* ... (Боплан: 206–207).

1666–1667 у <...> до фортеці *Or*, що стоїть при початку Кримського острова (Челеби: 22).

1666–1667 Стоянка фортеця *Ферах-керман*, тобто фортеця *Or Агзи* (там само: 239).

1666–1667 І цей Кримський острів оточений трьома морями <...> З боку кибли він кінчається мисом кріпості Балаклава, зі сходу — мис кріпості Керш. Із заходу — *паща* цієї кріпості *Or* (там само: 35).

1685 *Or* (Pitt).

1690 *Ór ò. Perecop* (Coronelli) — *Or*, раніше *Перекоп*.

1717 (1692) *Or ol. Perecop* (Jalliot) — *Or*. ран. *Перекоп*.

1733 (1764?) «...для военныхъ людей съ околичныхъ деревень *Орской т. е. Перекопской крѣпости...*» (Лашков 1895 а: 122).

1736 *Or* — назва фортеці, *Perecop* — назва рову (RAS).

1794 (1774) *Perecop or Or kapi* (Dunn) — Перекоп, або *Or-Kani*.

1. Ойконім **ОР** — результат онімізації апелятива к.-тат., тат., ногай. *or* ‘канава, рів, траншея, окіп, шанець’ [1: 175].

2. Ойконім **ОР-Агзи** походить від однойменного мікротопоніма: «Це добірне військо ... вийшло в степ Малого Хейхату через місце *Or Агзи*, і тут зустрілися Абака-хан з Берекет-ханом», 1666–1667 рр. (Челеби: 233). Сам мікротопонім *Or Агзи* означає ‘паща Ора’⁶ (там само: 35) й утворений за допомогою компонентів: к.-тат., тат. топонім *Or* < к.-тат., тат., ногай. *or* + д.-тат., тат., к.-тат. *ağız* ‘рот, паща; гирло ріки; вхід до печери; початок дороги, стик, розгалуження, роздоріжжя, перехрестя’ [1: 175, 109].

3. Походження ойконіма **ОР-Кані** точно визначив іще П. Паллас: «Як російська назва фортеці — Перекоп — вказує на прориття перешийка, так і татарська — *Or-Kani* також означає ворота в лінії укріплення. І справді, до Криму переходять мостом і крізь склепінчасті ворота, що розташовані біля фортеці» [6: 21]. Ойконім утворений за допомогою компонентів: ойконім *Or* < к.-тат., тат., ногай. *or* + к.-тат., ногай. *qarı* ‘двері, ворота’ [1: 175, 184].

Принадібно зауважимо, що з наведених для порівняння В.А. Бушаковим перс. *oyra* ‘фортеця, цитадель’, д.-іран. *vāra* ‘огорожа, двір, огорожена територія; фортеця; круглий двір’ [1: 175] впливає, що тюркська лексика запозичена з іранського середовища. І хоча іранська (імовірно, сарматська) назва в пам’ятках не засвідчена, проте, враховуючи наведений матеріал, можна реконструювати її як **Vara* ‘рів’.

4. Ойконім **Ферах-Керман** утворений від онімізованого словосполучення: тат. *ferah* ‘широкий, просторий, місткий’ або тат. *ferah* ‘радість,

⁶ Очевидно, словом *паща* позначено одну із заток *Сиваша*.

щастя, благополуччя; радісний' + к.-тат. *kermen* 'фортеця, кріпосна стіна' [1: 151, 158]. Відповідно, можливі дві семантичні реконструкції цього ойконіма: 'щаслива фортеця' і 'стєпова фортеця'.

Тлумачення назви фортеці як «щасливої» знаходимо в османського мандрівника Е. Челебі: «В усіх татарських історіях ця фортеця *Ор* називається *Фєрах-керманом*. Коли цей Кримський острів був у руках генуезьких невірних, перший володар Кримського острова, син Чингіз-хана Джучіхан в ... році захопив кріпость, що стояла на місці кріпості *Ор*, з рук генуезьких франків. Від затоки Азовського моря до затоки моря Мертвого він викопав *рив* у <...> кроків по землі, що зв'язує цей Кримський острів із суходолом. Оскільки тут викопали цей *ор*, *тобто рив*, то кріпость назвали *Ор*, сиріч *Рив-фортеця*. Але татарські літописці називають її *Фєрах-керманом*» (Челебі: 23). В іншому місці Челебі зазначає: «Справді, приїжджі з боку степу Хейхат, в'їжджаючи в *Ор*, чують радість і веселість. А рив за тих часів викопали такий глибокий, що Азовське море дійшло до Мертвого моря й перемішалось з ним, і Крим відтоді став островом» (там само: 36).

Уважаємо, проте, що первісно внутрішня форма назви фортеці **Ferah Kerman* була пов'язана з *ferah* 'широкий, просторий, місткий', яке, з огляду на розташування Перекопа в степу, могло позначати рівнинну місцевість. «Щасливою» ж фортеця стала внаслідок переосмислення цієї назви під впливом співзвучного тат. *ferah* 'радість, щастя, благополуччя; радісний'.

АРМЯНСЬКИЙ БАЗАР, ЄНІ / НОВИЙ БАЗАР, АРМЯНСЬК. Місто заснували переселенці з Перекопа бл. 1736 р.: після оволодіння Перекопською лінією і здобуття фортеці фельдмаршалом Мініхом у 1736 р., а також після здобуття Перекопа та знищення його укріплень графом Лассі в 1738 р., жителі міста, переважно вірмени та греки, зазнавши розорення та утисків від татар (непомірне оподаткування та знищення церков), наважилися виселитися з нього, заснувавши за п'ять верст від Перекопа поселення, назване *Армянскій Базарь* [2 IV: 687]. У 1921 р. перейменоване на *Армянськ* [4: 476–477]⁷.

У доступних нам історичних джерелах населений пункт засвідчений від кінця XVIII ст.:

1783 ...и селение от *Перекопа* версты 4 разстояніемъ, называемое *Ени-Базарь* то-есть новый базарь... (КОК: 38).

1788 *Nowoi bazar* (Dezauche).

1817 *Армянской Базарь или Новой* (Мухин).

1829 *Армянской базарь* (Вишневский, Готьє).

1842 *Армянскъ* (Генштаб).

1864 [городъ] *Армянскій Базарь (Орь)*. Предмесье г. *Перекопа*, в 5 в. отъ него. На *Перекопскомъ* перешейкѣ, при колодцахъ (СНМТГ: 2).

1926 пгт *Армянск (Армянский Базар)* (СНПК: 311).

⁷ У 1921 р. фактично як офіційну було затверджено одну з уже відомих (принаймні від 1842 р.) назв міста — *Армянск*.

1. Ойконім **Армянськ** (українізована форма первісного рос. **Армянск**) утворено від прикметника рос. *армянский* з усіченням фіналі *-ий* та еліпсисом другого компонента *Базар* за ойконімною моделлю, характерною для назв міст, пор., напр., щодо аналогії, *Славянск* < *славянский*, *Петро-заводск* < *петрозаводский* < *Петров Завод* тощо.

2. Первісну назву сучасного *Армянська* — **Єні-Базар** — традиційно тлумачать як ‘новий базар’ (КОК: 38): пор. к.-тат. *уейі* ‘новий’ + *bazar* ‘базар, ринок’ [1: 265, 124]. Водночас В.А. Бушаков припускав, що ойконім *Єні-Базар*, (так само, як і *Ермен-Базар*) може походити від к.-тат., тат. *Ermeni* ‘вірмен; вірменський’ [там само: 149]. У такому разі ойконім *Єні-Базар* — усічена форма від назви з першим компонентом *Ermeni*.

3. Ойконім **Армянский Базар** — російська калька з *Єні-Базар*, якщо пов’язувати перший компонент цієї назви з усіченим етнонімом к.-тат., тат. *Ermeni* ‘вірменський’.

Щодо появи назв із компонентом *Базар* в околиці Перекопа висловимо деякі міркування.

Наявність у складі аналізованих ойконімів диференційного компонента *Новий* чи *Армянский* свідчить про існування ще одного поселення під назвою *Базар*. Саме з нього, після зруйнування Перекопа в 1736–1738 рр., переселилися греки та вірмени, унаслідок чого, за свідченнями писемних джерел, посад [довколишні поселення. — *О. І.*] цього міста вже не змогли відновити [2 IV: 687].

На те, що або сам *Перекоп*, або його посад здавна вели активну торговельну діяльність і мали давню торговельну традицію, вказують такі факти.

Оскільки рів *Тáфрос* віддавна був важливим шляхом сполучення між західним і східним узбережжями Таврійського півострова, то цілком логічно, що десь на перешийку мала міститися й торговельна факторія — *εμπορίον* ‘емпорій, торговий центр або порт’ (Дворецкий I: 528). І саме укріплення *Тáфрос-Перекоп* первісно й мало бути цим самим грецьким портом-торжищем.

Цілком закономірно, що навколо укріплення виникає посад, однією з умов існування якого мала бути торгівля, зокрема, і з містом. Імовірно, з часом функції торговельного майданчика на себе дедалі більше перебирає саме посад, що потім і відбилося в його татарській назві — *Базар*.

Про те, що найактивніше (і здавна) торгівля велася саме в посаді, до того ж — не пізніше від II пол. XVII ст., свідчить Е. Челебі: «Край підніжжя кріпості стоїть заїзд. А ліворуч і праворуч від дороги є п’ятсот прибуткових і скромних лавок. Але *безестану* [базару. — *О. І.*] немає» (Челебі: 32). Як бачимо, що якщо не сам посад навколо *Ора-Перекопа*, то принаймні якась його частина (напр., кілька торгових кварталів), активно торгувала або шинкарувала та неофіційно могла зватися *Базаром*. Чи був тут повноцінний *базар* пізніше, зокрема у XVIII ст., — нам невідомо. Доступні писемні джерела перекопський посад *Базаром* також не називають. Проте старі назви *Армянська* — *Армянський* / *Новий Базар* — дають підстави припускати, що в місцевій усній традиції цей перекопський посад міг називатися *Базар*.

Водночас компонент *Армянський* не лише вказує на етнічну належність більшої частини населення, але, в поєднанні з ойконімом *Базар*, — і на основне заняття вірмен-переселенців. Отже, паралельне функціонування ойконімів *Армянський Базар* і *Новий Базар* взаємно зумовлене.

Підсумовуючи, відзначимо такі закономірності:

1. Передусім — семантичну стійкість назв різної мовної належності: в ойконімах семантика ‘рів’ відбита доволі послідовно: пор. гр. *τάφος*, лат. *Fossa*, ст.-укр., ст.-рос. *Перекопъ(ь)*, пол. *Przekop, Prsecop*, тат. *Or / Op* (із варіантами *Op-Agzi* і *Op-Kani*), рос. *Rov*.

2. Єдина з колишніх назв *Перекопа*, яка випадає із цієї типологічної моделі, — к.-тат. *Ферах-Керман*. Причини такого семантичного дисонансу вбачаємо в тому, що ойконім не калькує (хоча б частково) попередні назви поселення, а створений на власне татарському мовному ґрунті. Його ж семантика ‘степова / щаслива фортеця’ могла певним чином вказувати на розташування міста в степу або ж на добробут і захищеність його жителів.

3. Ойконіми *Армянськ, Єні / Новий Базар, Армянський Базар* ознак типологічної спадкоємності не мають і відображають обставини виникнення нового поселення, вказуючи на назву того населеного пункту, звідки переселенці були родом.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- Вернадский — Вернадский Г. К истории колонизации азовского побережья. Азовские дела по сношениям с Крымом и Кубанью (1698–1701), хранящиеся в Историческом архиве Таврической ученой архивной комиссии. Известия Таврической Ученой Архивной Комиссии. Симферополь, 1920. Т. 57. С. 249–296.
- Вишневский, Готье — Карта Черного моря. Составленная и гравированная в Гидрографическом Депо 1829 года по описям и наблюдениям академика Вишневого и французского капитана Готье. URL: <https://www.garemaps.com/gallery/detail/61778/karta-cernago-mora-sostavlenaa-i-gravirovannaa-v-gidrograf-russian-hydrographic-depot> (дата звернення: 15.09.2020).
- Генштаб — Топографическая карта полуострова Крыма. Составлена в 1/210000 долю настоящей величины и гравирована при военно-топографическом депо со съемок Тригонометрической Ген. Штаба Подполк. Оберга, Топографической Ген. Штаба Полковника Бетева. МДСССХLII [1842].
- Геродот — Доватур А.И., Каллистов Д.П., Шишова И.А. Народы нашей страны в «Истории» Геродота. Тексты. Перевод. Комментарий. Под общ. ред. В.Т. Пашуто. Москва, 1982.
- Дворецкий — Дворецкий И.Х. Древнегреческо-русский словарь. Москва, 1958. Т. I–II.
- КБ — Константин Багрянородный. Об управлении империей. Москва, 1991.
- КОК — Камеральное описание Крыма 1784 года. Продолжение: Ведомость, какие именно состоят в Крымском полуострове каймаканствы, кто именно в котором каймаканом состоит, сколько в каждом каймаканстве кадылыков, а во всяком кадылыке сколько деревень. Декабря 17-го дня 1783-го года. *Известия Таврической ученой архивной комиссии*. 1888. № 6. С. 36–63.

- Кузан — Tabula moderna Polonie, Ungarie, Voemie, Germanie, Russie, Lithuanie = Карта Средней Европы Н. Кузана, изд. Марком Беневетским в 1507 г. *Материалы по истории русской картографии*. Вып. II: *Карты всей России и Западных её областей до конца XVII в.* Собр. В. Кордт. Киев, 1910.
- Лашков 1891 — Лашков Ф. Статейный список московского посланника в Крым Ивана Судакова в 1587–1588 году. *Известия Таврической Ученой Архивной Комиссии*. Симферополь, 1891. № 14. С. 43–80.
- Лашков 1895 — Лашков Ф. Сборник документов по истории крымско-татарского землевладения (Введение). *Известия Таврической Ученой Архивной Комиссии*. Симферополь, 1895. № 22. С. 82–115.
- Лашков 1895 а — Лашков Ф. Сборник документов по истории крымско-татарского землевладения (Продолжение). *Известия Таврической Ученой Архивной Комиссии*. Симферополь, 1895. № 23. С. 118–129.
- Лашков 1896 — Лашков Ф. Сборник документов по истории крымско-татарского землевладения (Продолжение). *Известия Таврической Ученой Архивной Комиссии*. Симферополь, 1896. № 25. С. 89–158.
- Мухин — Военная топографическая карта полуострова Крыма, составленная по новейшим Астрономическим наблюдениям, исправленная и пополненная из лучших военных съёмок [...] генерал-лейтенантом Мухиным 1816-го года. Гравирована и печатана в военно-топографическом депо при Главном штабе Его Императорского Величества 1817-го года.
- Подосинов, Скржинская — Подосинов А.В., Скржинская М.В. Римские географические источники: Помпоний Мела и Плиний Старший. Тексты, перевод, комментарий. Москва, 2011.
- Самовидець
СНМТГ — Літопис Самовидця. Вид. підг. Я.І. Дзира. Київ, 1971.
— Список населенных мест Российской империи, сост. и изд. Центральным статистическим комитетом Министерства внутренних дел. XLI: Таврическая губерния. Санкт-Петербург, 1865.
- СНПК — Список населенных пунктов Крымской АССР по Всесоюзной переписи 17 декабря 1926 года. Симферополь, 1927. *Административно-территориальные преобразования в Крыму. 1783–1998 гг. Справочник*. Симферополь, 1999. Приложение 15. С. 307–395.
- Срезневский — Срезневский И.И. Материалы для словаря древнерусского языка: репринтное издание. Т. I–III. Москва, 1989.
- Стандарт-Гертис — Moscovia seu Russiae magnaе Generalis Tabula qua Laponnia. *Материалы по истории русской картографии*. Вып. II: *Карты всей России и Западных её областей до конца XVII в.* Собр. В. Кордт. Киев, 1910.
- ССУМ — Словник старокраїнської мови. XIV–XV ст. Гол. ред. Л.Л. Гумецька. Т. I–II. Київ, 1977.
- УІМ — Універсали Івана Мазепи. 1687–1709. Упоряд. І. Бутич, В. Риневич. Ч. II. Київ; Львів, 2006.
- Челеби — Челеби Э. Книга путешествия. Крым и сопредельные области. (Извлечения из сочинения турецкого путешественника XVII века). Симферополь, 2008.
- Coronelli — Vincenzo Maria Coronelli. Moscovia Parte Orientale ... [with] Parte Occidentale ... Venice, 1690. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/37824/moscovia-parte-orientale-with-parte-occidentale-coronelli> (дата звернення: 15.09.2020).

- Dezauche — Jean-Claude Dezauche. Carte du Gouvernement de Tauride, Comprenant la Krimee et les Pays Voisins ... 1788. Paris, 1788. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/58274/carte-du-gouvernement-de-tauride-comprenant-la-krimee-et-le-dezauche> (дата звернення: 15.09.2020).
- Dunn — Samuel Dunn. First Part of Turkey in Europe, Containing Moldovia, and Little Tartary with Krimea, to which is added the whole of the Black Sea ... 1774. London, 1794. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/64986/first-part-of-turkey-in-europe-containing-moldovia-and-lit-dunn> (дата звернення: 15.09.2020).
- Le Rouge — Georges Louuis Le Rouge. Theatre de la Guerre entre les Russes, Les Turcs, et Les Polonois. Tire du Cabinet de M. le Marquis de Paulmy Ministre d'Etat. Dedie, Presente au Roi ... 1769. Paris, 1769. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/62483/theatre-de-la-guerre-entre-les-russes-les-turcs-et-les-pol-le-rouge> (дата звернення: 15.09.2020).
- Homann — Johann Baptist Homann. Tabula Geographica qua pars Russiae Magnae Pontus Euxinus seu mare Nigrum et Tartaria Minor cum finitimis Bulgariae, et Romaniae et Natoliae ... Nuremberg, 1720. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/64746/tabula-geographica-qua-pars-russiae-magnae-pontus-euxinus-se-homann> (дата звернення: 15.09.2020).
- Hondius — Henricus Hondius. Novissima Russiae Tabula Authore Isaaco Massa. London, 1635. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/36522/novissima-russiae-tabula-authore-isaaco-massa-rare-english-hondius> (дата звернення: 15.09.2020).
- Hude — Herodoti Historiae. Recognovit Brevique adnotatione critica instrvxit Carolus Hude, Ph. D. Scholae publicae fredericoburgensis rector Soc. Reg. Danicae S. Editio altera. Tomvs prior. Oxonii, 1908.
- Jalliot — Alexis-Hubert Jalliot. La Russie Blanche ou Moscovie Divisee Suivant l'Estendue Des Royaumes Duches ... qui sont Presentement Sous la Domination Du Czar De La Russie ... 1717. Paris, 1692. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/55842/la-russie-blanche-ou-moscovie-divisee-suivant-lestendue-des-jaillot> (дата звернення: 15.09.2020).
- Massa — Novissima russiae tabula Authore Issaco Massa, 1633. *Материалы по истории русской картографии*. Вып. II: *Карты всей России и Западных её областей до конца XVII в.* Собрал В. Кордт. Киев, 1910.
- Merkator 1595 — Tavrica Chersones vs Nostra aetatr. Przesopsea et Goraza dicitur, 1595. Per Gerardum Merkatozem. Cum Priuisegio. *Материалы по истории русской картографии*. Вып. II: *Карты всей России и Западных её областей до конца XVII в.* Собрал В. Кордт. Киев, 1910.
- Merkator 1595 a — Gerard Merkator. Taurica Chersonesus. Nostra aetate Przesopscsa, at Gazara dicitur. Amsterdam, 1595 circa. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/57908/taurica-chersonesus-nostra-aetate-przesopscsa-at-gazara-dic-mercator> (дата звернення: 15.09.2020).
- Moll — Herman Moll. To His Most Serene and August Majesty Peter Alexovitz Absolute Lord of Russia &c. This map of Moscovy, Poland, Little Tartary, and ye Black Sea &c. is most Humbly Dedicated by H. Moll Geographer. London, 1730 circa. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/62888/to-his-most-serene-and-august-majesty-peter-alexovitz-absolu-moll> (дата звернення: 15.09.2020).
- Munster — Sebastian Munster. Polonia et Ungaria XX Nova Tabula. Basle, 1552.
- Ortelius — Abraham Ortelius. (Black Sea Region) Pontus Euxinus. Aequor Iasonio pulsatum remgie primum 1590. Antwerp, 1624. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/67480/black-sea-region-pontus-euxinus-aequor-iasonio-pulsatum-ortelius> (дата звернення: 15.09.2020).
- Pitt — Moses Pitt. Typus Generalis Ukrainae sive Palatinatum Podoliae, Kioviensis et Braczlaviensis terras nova delineatione exhibens. Amsterdam, 1685 circa. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/67121/typus-generalis-ukrainae-sive-palatinatum-podoliae-kiovien-pitt> (дата звернення: 15.09.2020).

- Πτολεμαῖος — Claudii Ptolemaei Geographia. Edidit Carolus Fridericus Nobbe, rector Schol. Nicol. in Univ. Litt. Lips. Professor. Editio stereotypa. T. I. Lipsiae, 1843.
- Ptolemy — Claudius Ptolemy. Octava Europe Tabula. Rome, 1478 (1490). URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/59479/poland-baltic-russia-ukraine-octava-europe-tabula-ptolemy> (дата звернення: 15.09.2020).
- RAS — Russian Academy of Sciences. Charte der Kriegs Operationen am Donn und Dniepr Ihro Russisch Key Serl: Maiest: Glorieusen Armeen A: 1736 gestorchen bey der keyserl: Acad. der Wissenschaft: in St. Petersb. St. Petersburg, 1736. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/0019gh/charte-der-kriegs-operationen-am-donn-und-dniepr-ihro-russis-russian-academy-of-sciences> (дата звернення: 15.09.2020).
- Rossi, Vignola — Giacomo Giovanni Rossi, Giacomo Cantelli da Vignola. Tartaria D Europa ouero Piccola Tartaria divisa da Giacomo Cantelli da Vignola ne Tartari Nogai e del Crim, o di Precop ... ne Tartari di Budziack, D'Oczackow, e di Dobrus ... Tartari Circassi ... need Due Uckraine una abitata da Cosacchi Rome, 1684. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/59748/tartaria-d-europa-ouero-piccola-tartaria-divisa-da-giacomo-c-rossi-cantelli-da-vignola> (дата звернення: 15.09.2020).
- Schenk, Valk — Peter Schenk, Gerard Valk. Taurica Chersonesus, Hodie Przecopsca, at Gazara dicitur. London. 1680 circa. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/56594/taurica-chersonesus-hodie-przecopsca-at-gazara-dicitur-schenk-valk> (дата звернення: 15.09.2020).
- SP — Słownik polszczyzny XVI wieku. Red. naczej.: M.J. Mayenowa. T. XXI. Warszawa, 2003.
- Strahlenberg — Philipp Johann Strahlenberg. [Imperial Russia] To Their Royal Highnesses ye Prince and Princess of Wales This Geographical Description of ye Empire of Great Russia is Most Humbly Dedicated. London, 1730. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/63117/imperial-russia-to-their-royal-highnesses-ye-prince-and-p-strahlenberg> (дата звернення: 15.09.2020).
- Theifing — Investissima, Atq. Augustissimo Imperatori. Serecissimo, ac Potentissimo Principi, Petro Alexievicio utrusq. Rußiae Absoluto Domino, in lauden et immortalem Glorium, Screnissimae Ejus Tzareae Maiestatis Honoris Ergo Tabulam Hane, ut animi grati documentum, Qua Pars Majoris, ac Natolia. Continentur; offert, dedicat et Confecrat Humillissimus: Johannes Theifing Amstelodammf. Cum privilegio. S.T.Z.M — 1699. *Матеріали по історії руської картографії*. Вып. II: *Карти всей России и Западных её областей до конца XVII в.* Собр. В. Кордт. Киев, 1910.
- Waldseemüller — Martin Waldseemüller Octava Europe Tabula [Baltic, Scandinavia, Poland & Eastern Europe]. Strasbourg, 1513. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/54759/octava-europe-tabula-baltic-scandinavia-poland-eastern-waldseemuller> (дата звернення: 15.09.2020).

ЛІТЕРАТУРА

- Бушаков В.А. Лексичний склад історичної топонімії Криму. Київ, 2003.
- Городские поселения в Российской империи. Состав. по приказанию Министра Внутренних дел. Т. IV. Санкт-Петербург, 1864.
- Історія міст і сіл Української РСР. Кримська область. Гол. ред. кол. Л.Д. Солодовник. Київ, 1974.
- Ольховский В.С. Население Крыма по данным античных авторов. *Советская археология*. 1981. № 3. С. 52–65.
- Краткое физическое и топографическое описание Таврической области, сочиненное на французском языке Петром Палласом, Статским советником, Академии Наук членом, Ордена Св. Владимира кавалером, и переведенное Иваном Ражским. В Санктпетербурге, 1795.
- Паллас Петр Симон. Наблюдения, сделанные во время путешествия по южным местностям Русского государства в 1793–1794 годах. Пер. с нем. Москва, 1999.
- Трубачев О.Н. *Indoagica в Северном Причерноморье*. Москва, 1999.

LEGEND

- Вернадский — Vernadsky, G. (1920). Towards the Azov Shorecast colonization history. Azov affairs on Crimea and Kuban' (1698–1701), saving in the Historical archive of the Taurian academic archive committee. *Proceedings of the Taurian academic archival committee*. Vol. 57. P. 249–296. Simferopol (in Rus.).
- Вишневецкий, Готье — A Map of the Black Sea, compounded and engraved in Hydrographic Depot in 1829 according the member of the Academy Vishnevsky and the French captain Gottier distrainments and watchings (1829). URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/61778/karta-cernago-mora-sostavlenaa-i-gravirovannaa-v-gidrograf-russian-hydrographic-depot> (Accessed 15.09.2020).
- Генштаб — Military and topographical map of Crimean peninsula. Compounded in 1/210000 scale and engraved in the Military and topographical Depot from the Trigonometric General Staff oby the lieutenant colonel Byetev plottings. MDCCCXLII [1842].
- Геродот — Dovatur, A.I., Kallistov, D.P., Shyshova, I.A. (1982). Our country nations in Herodot's «History». Moscow: Nauka (in Rus.).
- Дворецкий — Dvoretzkiy, I.Kh. (1958). Ancient Greek-Russian Dictionary. Vol. I–II. Moscow: GIINS (in Rus.).
- КБ — Konstantin Bagrianorodny (1991). On the empire ruling. Moscow: Nauka (in Rus.).
- КО — The Krimean oblast (1968). Administrative and territorial division on the January 1, 1968. Simferopol (in Rus.).
- КОК — The Cameral Krimea description of 1784. Continuation: Registre, what kind on Krimean peninsula are kaimakanstvo, who in wich kaimakanstvo are, how many in kaimakanstvo kadyltk are, and how many villages in any kadyltk situated. December 17, 1783 (1888). *Proceedings of the Taurian academic archival committee*, 6, 36–63. Simferopol (in Rus.).
- Кузан — Tabula moderna Polonie, Ungarie, Boemie, Germanie, Russie, Lithuanie = The N. Kuzan's Middle Europe map, printed by Mark the Benvent in 1507 (1910). *The materials on the Russian kartography*. Iss. II: *The whole Russia and Western regions up to the XVII cnt. end maps*. Collected by V. Kordt. Kyiv (in Lat.).
- Лашков 1891 — Lashkov, F. (1891). The Moskow envoy in Krimea Ivan Sudakov matter list in 1587–1588. *Proceedings of the Taurian academic archival committee*, 14, 43–80. Simferopol (in Rus.).
- Лашков 1895 — Lashkov, F. (1895). The documents collection in the Krimean Tatars andownership (Introduction). *Proceedings of the Taurian academic archival committee*, 22, 82–115. Simferopol (in Rus.).
- Лашков 1895 а — Lashkov, F. (1895). The documents collection in the Krimean Tatars andownership (Continuation). *Proceedings of the Taurian academic archival committee*, 23, 118–129. Simferopol (in Rus.).
- Лашков 1896 — Lashkov, F. (1896). The documents collection in the Krimean Tatars andownership (Continuation). *Proceedings of the Taurian academic archival committee*, 25, 89–158. Simferopol (in Rus.).
- Мухин — Military and topographical map of Crimean peninsula. Compounded according the Astronomic observations, revised and completed from the best military survays [...] by the lieutenant-general Muhin in 1816 (1817). Engraved and printed in the Military and topographical Depot attached to the His Imperial Majesty General Staff in 1817.
- Подосинов, Скржинская — Podosinov, A.V., Skrzhinskaya, M.V. (2011). The Roman Geographical Sources: Pomponius Mela and Pliny the Elder. Moscow: Nauka (in Rus.).

- Самовидець — Chronicle of the Samovydets (1971). Kyiv: Nauk. dumka (in Ukr.).
- СНМТГ — Registre of the Russian Empire settlements (1865). Compiled and printed by Central statistic committee of Ministry of Internal Affairs. XLI: Tauric government. Saint-Petersburg (in Rus.).
- СНПК — Registre of the Crimean ASSR settlements according with the All-Union population census on December 17, 1926 (1999). *Administrative and territorial transformations in Crimea. 1783–1998*. Supplement 15-th. P. 307–395. Simferopol (in Rus.).
- Срезневский — Sreznevsky, I.I. (1989). Materials of the dictionary of the Old-Russian language: reprinted edition. Vol. I–III Moscow: Knyga (in Rus.).
- Стандарт-Гертис — *Moscovia eu Russiaemagnae Generalis Tabula qua Lapponia* (1910). *The materials on the Russian kartography*. Iss. II: *The whole Russia and Western regions up to the XVII cent. end maps*. Collected by V. Kordt. Kyiv (in Lat.).
- ССУМ — Old-Ukrainian dictionary. XIV–XV c. (1977). Man. ed. L.L. Humetska. Vol. I–II. Kyiv: Nauk. dumka (in Ukr.).
- УИМ — The Ivan Mazepa decrease (2006). Part II. Kyiv; Lviv: NTSh (in Ukr.).
- Челеби — Chelebi, E. (2008). A journey book. Crimea and contiguous lands. (Extractions from the Turkish traveller of the XVII c. writing). Simferopol: Dolya (in Rus.).
- Coronelli — Vincenzo, Maria, Coronelli (1690). *Moscovia Parte Orientale ... [with] Parte Occidentale ... Venice*. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/37824/moscovia-parte-orientale-with-parte-occidentale-coronelli> (Accessed 15.09.2020).
- Dezauche — Jean-Claude, Dezauche (1788). *Carte du Gouvernement de Tauride, Comprenant la Krimee et les Pays Voisins ... 1788*. Paris. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/58274/carte-du-gouvernement-de-tauride-comprenant-la-krimee-et-le-dezauche> (Accessed 15.09.2020).
- Dunn — Samuel, Dunn (1794). *First Part of Turkey in Europe, Containing Moldovia, and Little Tartary with Krimea, to which is added the whole of the Black Sea ... 1774*. London. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/64986/first-part-of-turkey-in-europe-containing-moldovia-and-lit-dunn> (Accessed 15.09.2020).
- Homann — Johann, Baptist, Homann (1720). *Tabula Geographica qua pars Russiae Magnae Pontus Euxinus seu mare Nigrum et Tartaria Minor cum finitimis Bulgariae, et Romaniae et Natoliae ... Nuremberg*. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/64746/tabula-geographica-qua-pars-russiae-magnae-pontus-euxinus-se-homann> (Accessed 15.09.2020).
- Hondius — Henricus, Hondius (1635). *Novissima Russiae Tabula Authore Isaaco Massa*. London. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/36522/novissima-russiae-tabula-authore-isaaco-massa-rare-english-hondius> (Accessed 15.09.2020).
- Hude — Herodoti Historiae. Recognovit Brevique adnotatione critica instruxit Carolus Hude, Ph. D. (1908). *Scholae publicae fredericoburgensis rector Soc. Reg. Danicae S. Editio altera. Tomus prior. Oxonii: Londini et novi eboraci. Apud humphredum Milford* (in Gr.).
- Jalliot — Alexis-Hubert, Jalliot (1692). *La Russie Blanche ou Moscovie Divisee Suivant l'Estendue Des Royaumes Duches ... qui sont Presentement Sous la Domination Du Czar De La Russie ... 1717*. Paris. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/55842/la-russie-blanche-ou-moscovie-divisee-suivant-lestendue-des-jalliot> (Accessed 15.09.2020).
- Le Rouge — Georges Looui, Le Rouge (1769). *Theatre de la Guerre entre les Russes, Les Turcs, et Les Polonois. Tire du Cabinet de M. le Marquis de Paulmy Ministre d'Etat. Dedie, Presente au Roi ... 1769*. Paris. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/62483/theatre-de-la-guerre-entre-les-russes-les-turcs-et-les-pol-le-rouge> (Accessed 15.09.2020).

- Massa — Novissima russiae tabula Authore Issaco Massa, 1633 (1910). *The materials on the Russian kartography. Iss. II: The whole Russia and Western regions up to the XVII cnt. end maps.* Collected by V. Kordt. Kyiv (in Lat.).
- Merkator 1595 — Taurica Chersones vs Nostra aetate. Przepocpsca et Goraza dicitur, 1595. Per Gerardum Merkatozem. Cum Priuisegio (1910). *The materials on the Russian kartography. Iss. II: The whole Russia and Western regions up to the XVII cnt. end maps.* Collected by V. Kordt. Kyiv (in Lat.).
- Merkator 1595 a — Gerard, Merkator (1595). Taurica Chersonesus. Nostra aetate Przepocpsca, at Gazara dicitur. Amsterdam. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/57908/taurica-chersonesus-nostra-aetate-przepocpsca-at-gazara-dic-mercator> (Accessed 15.09.2020).
- Moll — Herman, Moll (1730). To His Most Serene and August Majesty Peter Alexovitz Absolute Lord of Russia &c. This map of Moscovy, Poland, Little Tartary, and the Black Sea &c. is most Humbly Dedicated by H. Moll Geographer. London. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/62888/to-his-most-serene-and-august-majesty-peter-alexovitz-absolu-moll> (Accessed 15.09.2020).
- Munster
Ortelius — Sebastian, Munster (1552). Polonia et Ungaria XX Nova Tabula. Basle (Rom.).
— Abraham, Ortelius (1624). (Black Sea Region) Pontus Euxinus. Aequor Iasonio pulsatum remgie primum 1590. Antwerp. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/67480/black-sea-region-pontus-euxinus-aequor-iasonio-pulsatum-ortelius> (Accessed 15.09.2020).
- Ottens — Reiner & Joshua, Ottens (1740). Verus Chersonesi Tauricae Seu Crimea Conspectus adjacentium item Regionem itinerisq ab Exercitu Ruthemo Ao MDC-CXXXVI et MDCCXXXVII adversus Tattaros Susceptis ... Amsterdam. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/62786op/verus-chersonesi-tauricae-seu-crimea-conspectus-adjacentium-ottens> (Accessed 15.09.2020).
- Pitt — Moses, Pitt (1685). Typus Generalis Ukrainae sive Palatinatum Podoliae, Kioviensis et Braczlaviensis terras nova delineatione exhibens. Amsterdam. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/67121/typus-generalis-ukrainae-sive-palatinatum-podoliae-kiovien-pitt> (Accessed 15.09.2020).
- Πτολεμαῖος — Claudii, Ptolemaei (1843). Geographia. Edidit Carolus Fridericus Nobbe, rector Schol. Nicol. in Univ. Litt. Lips. Professor. Editio stereotypa. Vol. I. Lipsiae: Sumptibus et typis Caroli Tauchnitii (in Lat.).
- Ptolemy — Claudius, Ptolemy (1478). Octava Europe Tabula. Rome. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/59479/poland-baltic-russia-ukraine-oc-tava-europe-tabula-ptolemy> (Accessed 15.09.2020).
- RAS — Russian Academy of Sciences. Charte der Kriegs Operationen am Donn und Dniepr Ihro Russisch Key Serl: Maiest: Glorieusen Armeen A: 1736 gestorchen bey der keyserl: Acad: der Wissensch: in St. Petersburg (1736). St. Petersburg. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/0019gh/charte-der-kriegs-operationen-am-donn-und-dniepr-ihro-russis-russian-academy-of-sciences> (Accessed 15.09.2020).
- Rossi, Vignola — Giacomo, Giovanni, Rossi, Giacomo, Cantelli, da Vignola (1684). Tartaria D Europa ouero Piccola Tartaria divisa da Giacomo Cantelli da Vignola ne Tartari Nogai e del Crim, o di Precop ... ne Tartari di Budziack, D'Oczackow, e di Dobrus ... Tartari Circassi ... need Due Uckraine una abitata da Cosacchi Rome. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/59748/tartaria-d-europa-ouero-piccola-tartaria-divisa-da-giacomo-c-rossi-cantelli-da-vignola> (Accessed 15.09.2020).
- Schenk, Valk — Peter, Schenk, Gerard, Valk (1680). Taurica Chersonesus, Hodie Przepocpsca, at Gazara dicitur. London. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/56594/taurica-chersonesus-hodie-przepocpsca-at-gazara-dicitur-schenk-valk> (Accessed 15.09.2020).
- SP — Słownik polszczyzny XVI wieku (2003). Red. nac. M.J. Mayenowa. Vol. XXXI. Warszawa (in Lat.).

- Standart — Moscoviae seu Russiae Magnae Generalis Tabula qua Lappoinia, Norvegia, Suecia, Dania, Polonia Maximaeq parte Germaniae, Tartariae Turcici imperii, aliaequ Regiones adjacentes fimul oftendentur de nova correcta et edita pe Iacobium Sandrartr (1690). Nuremberg. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/40845/moscoviae-seu-russiae-magnae-generalis-tabula-qua-lappoinia-sandrart> (Accessed 15.09.2020).
- Strahlenberg — Philipp, Johann, Strahlenberg (1730). [Imperial Russia] To Their Royal Highnesses ye Prince and Princess of Wales This Geographical Description of ye Empire of Great Russia is Most Humbly Dedicated. London. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/63117/imperial-russia-to-their-royal-highnesses-ye-prince-and-p-strahlenberg> (Accessed 15.09.2020).
- Theifing — Investissima, Atq. Augustissimo Imperatori. Serecissimo, ac Potentissimo Principi, Petro Alexievicio utrusq Rußiae Absoluto Domino, in lauden et inmortallem Glorium, Screnissimae Ejus Tzareae Maiestatis Honoris Ergo Tabulam Hane, ut animi grati documentum, Qua Pars Majoris, ac Natolia. Continentur; offert, dedicat et Consecrat Humillißimus: Yohannes Theifing Amstelodammf. Cum privilegio. S.T.Z.M — 1699. (1910). *The materials on the Russian kartography*. Iss. II: *The whole Russia and Western regions up to the XVII cnt. end maps*. Collected by V. Kordt. Kyiv (in Lat.).
- Waldseemüller — Martin, Waldseemüller (1513). Octava Europe Tabula [Baltic, Scandinavia, Poland & Eastern Europe]. Strasbourg. URL: <https://www.raremaps.com/gallery/detail/54759/octava-europe-tabula-baltic-scandinavia-poland-eastern-waldseemuller> (Accessed 15.09.2020).

REFERENCES

1. Bushakov, V.A. (2003). Lexis of historical oiconymy of Crimea. Kyiv (in Ukr.).
2. Urban settlements i the Russian Empire (1864). Vol. IV. Saint-Petersburg (in Rus.).
3. A history of the Ukrainian SSR cities and villages. Crimean oblast (1974). Editorial head L.D. Solodovnik. Kyiv: URE Chief editorial board (in Ukr.).
4. Olhovskiy, V.S. (1981). Classical Authors on the Population of the Crimea. *Soviet archeology*, 3, 52–65 (in Rus.).
5. A concise topographical description of the Taurian oblast, composed in French language by Peter Pallas ... and translated by Ivan Razhsky (1795). In Saint-Petersburg (in Rus.).
6. Pallas, Peter Simon (1999). Observations, fixed during the travel through the South provinces of the Russian State in 1793–1794. Translation from German. Moskow: Nauka (in Rus.).
7. Trubachev, O.N. (1999). Indoarica in the Black Sea Nothern Shorecast. Moscow: Nauka (in Rus.).

Статтю отримано 30.08.2020

Oleksandr Ivanenko, Ph.D. in philology.

Scientific fellow of department of the Ukrainian language history and onomastics,

Institute of the Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine

4 Hrushevskiyi St., Kyiv 01001, Ukraine

E-mail: skifetym@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6553-4909>

SOME EXCERPTIONS OF THE TAURIC PENINSULA TOPONYMY. PEREKOP — ARMYANSK

The main aim of the proposal article is to put in order the data of two indissolubly tied towns — *Perekop* and *Armyansk* (both in Krasnoperekopsky district). Those towns history is closely tied and reflecting in their names, needing renewed and detailed commentaries.

Primarily, Perekop was known as the *Τάφρος*, *Taphræ* since the I B.C. and since XVIII A.D. — as *Or*, *Or-Agzy*, *Or-Kapi*, *Ferrah-Kerman*. This fortress was the only one terrestrial way to the Crimea. But after the main part of Greek and Armenian people resettlement to the situated in five miles trade point in the thirties of the XVIII century, this point (*Armyansk* town nowadays)

obtains two new names *Yeni / Novy-Bazar* and *Armyansky Bazar* (which repels both new townsfolk nationality and those main line of work).

At the same time, much of these oiconyms (besides *Ferrah-Kerman*) demonstrates extreme semantic firmness: at various times and in different languages these ones has been the 'ditch' meaning saving: Gr. *Τάφρος*, Lat. *Fossa*, Old-Ukr., Old-Russ. *Перекопъ(ь)*, Pol. *Przekop, Prsecop*, Tat. *Or / Op* (*Or-Agzy* and *Or-Kapi*), Russ. *Rov*. There such semantic typology examples in the Crimean oiconymy (and in toponymy in general) are frequent and forming one of the main Tauric toponymy features, reflecting an active centuries-old lingual interaction process.

There *Armyansk*, *Yeni / Novy-Bazar* and *Armyansky Bazar* oiconyms have not any features of the typological continuity and reflects the new settlement rising circumstances.

Keywords: *history, onomatology, oiconymy, semantic reconstruction, historical linguistics.*